

Gheorghe Sarău

Camelia Stănescu

*Manual de alfabetizare în limba rromani
pentru copii, tineri și adulți*

*

*Alfabetizaciao lil anθ-i rromani čhib
vaś e čhave, terne thaj baremanuśa*

București
Editura Vanemonde
2002

Manualul de alfabetizare în limba rromani pentru copii, tineri și adulți, aprobat ca instrument de lucru auxiliar la clasele cu copii rromi care studiază limba rromani, a fost finanțat de **UNICEF România**.

Ilustrații și copertă - *Eugen Raportoru*

Referente:

- înv. insp. *Olga Markus*, Inspectoratul Școlar Județean Mureș
- înv. *Daniela Chircu*, Școala Pietroșani, jud. Teleorman

Vocabularul rrom - român, Indexul cuvintelor rrome pe lecții, redactarea și culegerea computerizată - *Gheorghe Sarău*

Tehnoredactare - *Gheorghe Sarău și Victoria Dumitrescu*

Layout design - *Victoria Dumitrescu*

DTP - *Iulian Pirpiliu*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SARĂU, GHEORGHE

Manual de alfabetizare în limba Rromani pentru copii, tineri și adulți /Gheorghe Sarău, Camelia Stănescu. - București:

Vanemonde, 2002

p. 68; 21 x 29,7 cm

Index

ISBN 973-85501-5-7

I. Stănescu, Camelia

372.41=214.58

ISBN 973-85501-5-7

Editura **VANEMONDE**

g G

g G

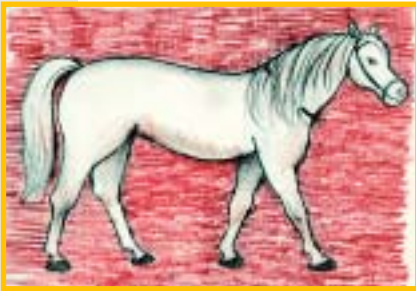
o ga_

o go - _o

o ga_

o g_a _ _

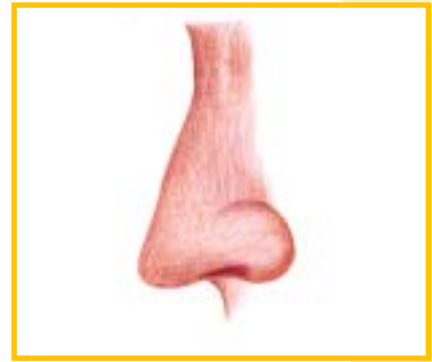

o go - _o - _o

g
G G

n N

n N

o na_ _

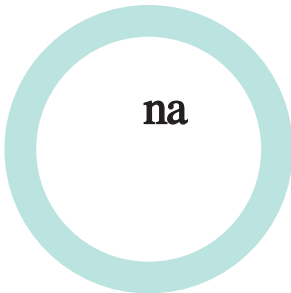
o na_

A - na
Ana

Na - na
Nana

an

na

go - no
gono

nan - go
nango

A - na
Ana

Na - na
Nana

Ana, an o gono!
Ana, na an o gono!

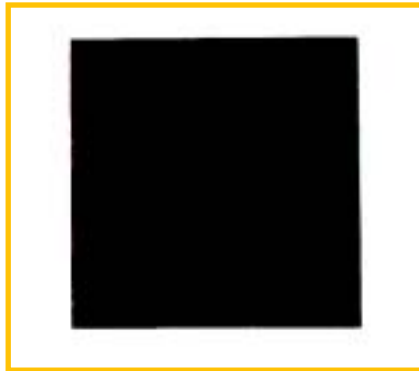
n n n n n n n n n n n n n n n n
N N N N N N N N N N N N N N N N N N N
Ana, an o gono! Ana, an o gono! Ana, an
o gono! Ana, na an o gono! Ana, na an o
gono!

k K

k K

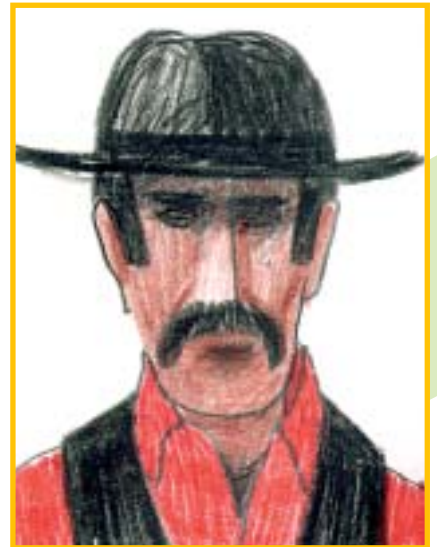
o kan
kan

ka - _o

o ko - ka - _o

o kak
kak

ka kak kan kon

Kako, an o gono!

k k k k k k k k k k k k k k k k k k k k
K K K K K K K K K K K K K K K K K K K K
Kako, an o gono! Kako, an o gono! Kako,
an o gono!

u U

u u

i ku - rung
kurung

ka-i = k-i

ka-o = k-o

ka-e = k-e

I kurung

I kurung si k-i len?

- Kon si k-i len?

- I kurung si ka-i len.

- Sar si i kurung?

- I kurung si kali.

- Kana resli i kurung k-i len?

- Akana resli ka-i len.

u u u u u u u u u u u u u u u u u u
u u u u u u u u u u u u u u u u u u
Kon resli k-i len? I kurung resli ka-i len.

m M

m M

o man - ro
manro

e man - re
manre

o manro si guglo
o manro si kalo

e manre si gogle
e manre si kale

me - la - lo
melalo

me - la - li
melali

me - la - le
melale

o melalo gono

i melali len

e melale gone

a - ma - ro
amaro

a - ma - ri
amari

a - ma - re
amare

mi - ro
miro

mi - ri
miri

mi - re
mire

mun- ro
munro

mun - ri
munri

mun - re
munre

O manro

I mami anel o manro.

- Sar si o manro?
- O manro si kalo, guglo.
- Kon anel les?
- Amari mami anel o kalo, guglo manro.

m m m m m m m m m m m m m m m m
M M M M M M M M M M M M M M M M
Amari mami anel o kalo, guglo manro.

ke ki Ke Ki ge gi Ge Gi

o ki - ral
kiral

o ges
ges

o giv
giv

o ker - mu - so
kermuso

o kur - ko
kurko

kur-ke
kurke

ages

kur - ke
kurke

ka - mel
kamel

ki - nel
kinel

ke - rel
kerel

ka - mas
kamas

ki - nas
kinas

ke - ras
keras

Ginen!

Si kurko

Ages si kurko. Kana si kurko, amari gugli mami kinel
li anel kiral k-i sinia. Li ame, li o kalo kermuso kamas o kiral.

ke ki ke ki ke ki ke ki ke ki ke ki ke ki
Ke Ki Ke Ki Ke Ki Ke Ki Ke Ki Ke Ki Ke
Ge Gi Ge Gi Ge Gi Ge Gi Ge Gi Ge Gi Ge
ge gi ge gi ge gi ge gi ge gi ge gi ge
Li ame li o kermuso kamas o kiral.

d D

d D

o gad
gad

o dad
dad

o dand
dand

o du - dum
dudum

o u - dar
udar

del

ro - del
rodel

an - glal
anglal

an - glal - ke - rel
anglalkerel

Del = Devel

e du - du - ma
duduma

Ginen!

E duduma

Amaro dad kinel duduma li del len k-i amari mami.

I mami anglalkerel len li anel len k-i sinia.

E duduma sine gogle. Ame kamas len.

d d
D D
E duduma sine gogle. Ame kamas len.

b B

b B

o ba - lo
balo

e ba - le
bale

o ba - kro
bakro

e ba - kre
bakre

ba - ro
baro

ba - ri
bari

ba - re
bare

i bar
bar

i bi - bi
bibi

i bo - ri
bori

dur

du - ral
dural

ki - nel
kinel

kin - do
kindo

kin - di
kindi

kin - de
kinde

bi - ki - nel
bikinel

bi - kin - do
bikindo

bi - kin - di
bikindi

bi - kin - de
bikinde

ka - da - la
kadala

ko - do - la
kodola

Ginen!

And-i bar

And-i amari bar sine bare bale li bakre. Kadala si kinde dural. I mami del len duduma. Kana e bale li e bakre sine bare, o dad bikinel len.

b b b b b b b b b b b b b b b b b b b b

B B B B B B B B B B B B B B B B B B B

And-i amari bar sine bale li bakre.

v V

v V

o ruv e ru - va
ruv ruva

o gu - ruv
guru

e gu - ru - va
guruva

o gav
gav

e ga - va
gava

vov

von

o ruv
ruv

i ruv - ni
ruvni

o guru
guru

i gu - ruv - ni
guru

da - ral
daral

da - ra - vel
daravel

dan - da - rel
dandarel

Ginaven!

O ruv

O ruv avel and-o gav li rodel guruven, balen, bakren. Miro dad daravel les. O ruv na daral. Vi vov daravel averen vi avel vi aver var.

v
V V

O ruv na daral. Vi vov daravel le averen.

ă Ă
ă Ă

i lu - lu - gi
lulugi

e lu - lu - gă
lulugă

i gu - ruv - ni
guruvni

e gu - ruv - nă
guruvnă

i ba - kri
bakri

e ba - kră
bakră

ka - dă baro
kadă

ba - ră - rel
barărel

Ginaven!

And-o gav

Munro kak vi munri bibi si barvale. O kak kinel vi barărel guruven, guruvnăn, bakren, bakrăn, balen, balăn vi aver.

Sa kadă, munri gugli bibi barărel and-i bar lulugă vi bikinel len.

ă
Ă
I bibi barărel lulugă.

x X

x X

o xer
xer

e xe - ra
xera

o mox - ton
moxton

e mox - to - na
moxtona

i ra - xa - mi
raxami

e ra - xa - mă
raxamă

i xa - rav - li
xaravli

e xa - rav - lă
xaravlă

i ti - rax
tirax

e ti - ra - xa
tiraxa

i sta - di
stadi

e sta - dă
stadă

i stadi =

i stadik

o a - băv
abăv

e a - bă - va
abăva

o băv =

o abăv

andar but xal xoxavel xutel

Ginaven!

E gada andar o moxton

And-o nevo moxton sine: gada, raxamă, xaravlă, stadă, tiraxa vi aver. Kadala sas andine katar amari tikni bori, k-o abăv. Amare boră si la neve gada. Akana, and-o amaro moxton si but gada.

Xramosaren!

x
X X

La boră si la but neve gada and-o moxton.

kh Kh

kh Kh

a - khor a - kho - ra
akhor akhora

o kham
kham

o kher e khe - ra o kho - ro e kho - re
kher khera khoro khore

i drakh e dra - kha o am - brol e am - bro - la
drakh drakha ambrol ambrola

i mol a - ra - khel o an - glo - i - vend
mol arakhel angloivend

kadava

kodova

guglo = gudlo
gugli = gudli
gugle = gudle
sinesas = sasas

Ginaven!

O angloivend

Kana avel o angloivend, amen si amen and-o amaro kher akhora, ambrola, drakha, save sine andine katar o dad andar i bar.

And-o nevo khoro arakhlem loli gudli mol, kerdini andar e drakha, save sinesas kidine and-o kadava angloivend.

Xramosaren!

kh kh kh kh kh kh kh kh kh kh kh kh kh kh kh
Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh Kh
And-o nevo khoro si loli vi gudli mol.

jekh

duj

o naj
naj

e na - ja
naja

i jakh
jakh

e ja - kha
jakha

i daj
daj

e da - ja
daja

i jag
jag

e ja - ga
jaga

i dej
dej

e de-ja
deja

o muj
muj

e mu - ja
muja

i dej = i daj

me
ame

tu
tume

vov

voj

von

kadava
kodova

kadaja
kodoja

kadala
kodola

kadă = kadja = kadaja

o nakh
nakh

e na - kha
nakha

o bal
bal

e ba-la
bala

o tik-no
tikno

e tik -ne
tikne

z J

z J

p P

p P

i pu - rum

purum

e pu - ru - ma

puruma

i pa - trin
patrin

e pa - tri - na
patrina

o pa - ni
pani

e pa - nă
pană

o sap
sap

e sa - pa
sapa

o drom
drom

e dro - ma
droma

i bu - ti
buti

e bu - tă
bută

o vur - don
vurdon

e vur - do - na
vurdona

i pa - pa - ru - da
paparuda

e pa - pa - ru - de
paparude

pe - ko
peko

pe - ki
peki

pe - ke
peke

bax - ta - lo
baxtalo

bax - ta - li
baxtali

bax - ta - le
baxtale

lo - șa - lo
loșalo

lo - șa - li
loșali

lo - șa - le
loșale

sta - rel a - sta - rel
starel = astarel

pu - ta - rel pu - trel
putarel = putrel

o vaxt = i vrja - ma
vaxt vrjama

pe - rel
perel

pe - kel
pekel

ma - rel
marel

Ginaven!

Amare manușa

Sa vaxt, amare manușen sas len șukar grasta aj vurdona. Von marde e droma, bikinde e bută, kaj von kerenas len. Len sas len gudle xurdore, save khelenas pen baxtale pašal e vurdona. Von astarenas paparuden. Sa vrjama, pe dada aj pe daja sine aj sinesas loșale te dikhen len, te barăren len șukar. Xramosaren!

p
P P

i pha - baj
 phabaj
 e pha - ba - ja
 phabaja

ph Ph

ph Ph

o rukh e ru - kha si - go
 rukh rukha sigo

o phral e phra - la i phen e phe-nă
 phral phrala phen phenă
 phe - rel phe - nel a - kha - rel kha - rel
 pherel phenel akharel = kharel
 i phuv e phu-vă i se - vli e se - vlă
 phuv phuvă sevli sevlă

i pha - baj - lin
 phabajlin
 e pha - baj - li - nă
 phabajlină

man - gel ka - mel va - re - ka - na
 mangel kamel varekana

Varekana, *mangel* = kamel.

Ginaven!

Amaro kher

Mire manuša sine: i daj, o dad, duj phrala, trin phenă, jekh bibi, duj kakură, jekh mami aj jekh papus. And-i amari bar si amen duj phabajlină aj jekh ambrolin. Varekana, amen sinesas amen maj but rukha.

I maj bari amari phen kharel amen. Voj phenel:

- Aven vi tume and-i bar te kidas e phabaja aj e ambrola, ke sine peke vi gudle!
- Avas, avas akana!
- Anen, mangav tumen, vi i sevli te pheras la!
- Anasa, anasa la sigo!

Xramosaren!

ph ph ph ph ph ph ph ph ph ph ph ph ph ph
 Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph Ph

th Th

th Th

o tha - gar
thagar
e tha - ga - ra
thagara

Ginaven!

Paramisi

Miro kak butvar phenel jekh paramisi palal jekh thagar thaj jekh thagarni. Len sinesas len jekh baro thagaripen, tha' na sasas len rakle vaj raklă. Andar kodoja, von na sinesas loşale. Maj palal, o baro Devel kerdăs te avel vi len jekh raklo, saves von arakhle les k-i len, and-jekh sevli. Kana patăs and-o Devel, Vov şunel aj del vast amen.

Xramosaren!

i tha - gar - ni
thagarni
e tha - gar - nă
thagarnă

o tha - ga - ri - pen e tha - ga - ri - ma - ta
thagaripen thagarimata

o thav e tha - va
thav thava

pa - ra - mi - si e pa - ra - mi - şă
paramisi paramisă

o them e the - ma
them thema

Devel = Del
thaj = haj = aj
del vast = vastdel
tha' = ama
kana = te

pa-tăs De - vel but - var
patăs Devel butvar

th th th th th th th th th th th th th th th th
Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th Th
O baro Del del vast amen, kana kamas Les.

c C

c C

i cik - ni - da
ciknida
e cik - ni - de
ciknide

i co - xa e co - xe
coxa coxe

i mu - ca e mu - ce
muca muce

i cax - ra e cax - re
caxra caxre

o su - no e su - ne
suno sune

i caxra = i ka - tu - na
caxra katuna
paşal = paş-o, paş-i, paş-e

sa = savoro

di - khel
dikhel dikhel suno şov

Ginaven!

O suno

Ame beşas and-i caxra. Sam ame şov manuşa thaj jekh muca. Jekhvar, voj beşelas aj sovelas paşal jekh ciknida, kaj sas paş-i caxra. I muca dikhelas and-o suno ke astarel kermusen thaj astardăş and-o muj i ciknida. Kadja, voj naşli darali and-i caxra.

Na sa so dikhes suno xal pes!

Xramosaren!

c
C C

Na sa so dikhes suno xal pes!

i cí - ri - kli
 círikli
 e cí - ri - klă
 círiklă

ć Ć
 ć Ć

i ćar e ća - ra
 ćar ćara

i ko - ćak e ko - ća - ka
 koćak koćaka

o ća - ro e ća - re
 ćaro ćare

sov - na - kut - no sov - na - kut - ni sov - na - kut - ne
 sovnakutno sovnakutni sovnakutne

gilaben = gilaban

opral ≠ telal

piel = pel

kathe ≠ kothe

den pen tele = aven opral tele

Ginaven!

P-o drom

P-o amaro drom si but rukha thaj but ćar. And-e rukha aven tikne aj bare círiklă, save gilaben şukar. Telal e rukha si jekh ćaro. E círiklă den pen tele p-i phuv te pien pani andar o ćaro. Kana von pile sa o pani, me arakhlem kothe jekh sovnakutni koćak. *Si miri baxt!*

Xramosaren!

ć
 Ć

Me arakhlem kothe jekh sovnakutni koćak.

ćh Ćh

ćh Ćh

i ćhu - ri
ćhuri
e ćhu - ră
ćhură

o ćha - vo
ćhavo

e ćha - ve
ćhave

i ćhaj
ćhaj

e ćha - ja
ćhaja

i chej
ćhej

e ćhe - ja
ćheja

ćhi - nel
ćhinel

ćhin - do
ćhindo

ćhin - di
ćhindi

ćhin - de
ćhinde

o kašť
kašť

e kašť - ta
kašťta

o bov
bov

e bo - va
bova

o xa - ben
xaben

e xa - ma - ta
xamata

o xa - mos
xamos

e xa - ma - ta
xamata

i xa - ning
xaning

e xa - nin - ga
xaninga

tho - vel ta - tă - rel
thovel tatărel

thovel = thol

i ćhaj = i ćhaj
o xaben = o xamos

Ginaven!

E phrala

And-o amaro kher, e ćhave thaj e ćhaja den vast kana i daj kerel xaben. E ćhaja lien e ćhură thaj ćhinen o śax, o mas, o manro thaj i purum. E ćhave anen pani and-o kher katar i xaning thaj e kašta save ćhindăs len o dad, and-i bar.

O kak thovel e ćhinde kašta and-o bov te tatăras amen.

So śukar si kana ame, e ćhave, das vast amare manuśen!

Xramosaren!

ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh ćh
Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh Ćh

E phrala

And-o amaro kher, e ćhave thaj e ćhaja den vast kana i daj kerel xaben. E ćhaja lien e ćhură thaj ćhinen o śax, o mas, o manro thaj i purum. E ćhave anen pani and-o kher katar i xaning thaj e kašta save ćhindăs len o dad, and-i bar.

O kak thovel e ćhinde kašta and-o bov te tatăras amen.

So śukar si kana ame, e ćhave, das vast amare manuśen!

3 3

3 3

o zu - kel
zukul
e zu - ke - la
zukela

o za - mu - tro
zamoto

e za - mu - tro
zamoto

o zi - vu - tro
zivutro

e zi - vu - tro
zivutro

o zu - to
zuto

e zu - te
zute

i zu - vli
zuvli

e zu - vlă
zuvlă

o ze - no
zeno

e ze - ne
zene

i ze - ni
zeni

e ze - nă
zenă

za - nel
zanel

me za - nav
znav

ame za - nas
zanas

tu za - nes
zanes

tume za - nen
zanen

vov 3a - nel von 3a - nen
3anel 3anen
voj 3a - nel 3anel

me me - khav
mekhav

me - khel
mekhel
ame me - khas
mekhas

tume me - khen
mekhen

vov me - khel
mekhel

von me - khen
mekhen

voj me - khel
mekhel

po jekh
duj
trin
star

si te = trebal / trebuj / trobul = kampil

a - lo - sa - rel alosarel = losarel
alosarel

Ginaven!

E zute

Sar zanas, O Devel kerdäs le manušen aj le zivutren te aven sar zute. Kadala sine: o zeno - i zeni, o murš - i zuvli, o čhavo - i čhaj, o phral - i phen, o zamutro - i bori, o kak - i bibi, o salo - i sali, o papus - i mami, o thagar - i thagarni vaj: o zukel - i zukli, o guruv - i guruvni, o bakro - i bakri, o balo - i bali, o buzno - i buzni thaj aver.

Sar mekhläs O Devel, vi e manuša, vi e zivutre si te alosaren pe zuten.

Xramosaren!

3
3 3

í Í
í Í

i žam - ba
žamba
e žam - be
žambe

i ze - le - no žam - ba
i zeleno žamba

e ze - le - na žam - be
e zelena žambe

i ži - ra - fa
žirafa

e ži - ra - fe
žirafe

i u - cí ži - ra - fa
i ući žirafa

e u - će ži - ra - fe
e uće žirafe

i u - cí men
ući men

e u - će menă
uće menă

o pun - ro
punro

e pun - re
punre

o u - ćo pun - ro
ućo punro

e u - će pun - re
uće punre

o u - cí - pen
ućipen

e u - cí - ma - ta
ućimata

maś - ka - rut - no
maśkarutno

maś - ka - rut - ni
maśkarutni

maś - ka - rut - ne
maśkarutne

f F

f F

o fo - ros
foros
e fo - ru - ră
forură

i fe - lăs - tra
felăstra

e fe - lăs - tre
felăstre

i fa - mi - li - a
familia

e fa - mi - li - e
familie

i stra - da
strada

e stra - de
strade

o ma - ga - zi - no
magazino

e ma - ga - zi - nu - ră
magazinură

o u - čo - kher
uçokher

e u - će - khe - ra
učekhera

sas - to
pu - ra - no
purano

sas - ti
pu - ra - ni
purani

sas - te
pu - ra - ne
purane

Ginaven!

Amaro foros

Amaro foros si but purano. Fal man ke si o maj şukar andar o sasto them thaj aver forură. Les si les učekhera thaj ka-e felăstre dikhas şukar lulugă.

P-e strade aj p-e bare droma, sar si o Drom “ Viktoria”, arakhas uće thaj zelena rukha, zeleno ćar, parne thaj lole lulugă.

And-o foros si magazinură, kaj bikinen pen sa so kamen te kinen e manuša.

Fal man nasul ke ći zives vi tu kathe, kaj zivel munri familia!

Xramosaren!

f f
F F

h H

h H

o hi - po - po - ta - mo
hipopotamo

e hi - po - po - ta - mu - ră
hipopotamură

o ho - te - lo
hotelo

e ho - te - lu - ră
hotelură

o ho - te - li
hoteli

e ho - te - lă
hotelă

pha - ro
pharo

pha - ri
phari

pha - re
phare

thu - lo
thulo

thu - li
thuli

thu - le
thule

sigo

na - jol

prin - za - rel

man - gel

Ginaven!

O hipopotamo

O hipopotamo, sar vi o elefanto, but mangel o pani. Vi vov si jekh baro zivutro thaj but pharo. Vi te vov si pharo aj thulo, vov aști te najol but sigo and-e bare pană.

Tume prinzaren vi tume avere zivutren, save ziven pašal o pani thaj sine sa kadja bare?

Xramosaren!

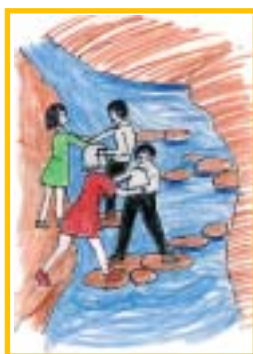
h
H
O hipopotamo si but pharo vi thulo.

ě ě ō ů

ě ě ō ů

O pa - xoj bi - löl.
O paxoj bilöl.

E ter - ne den vast le | ter - năn.
| ter - năn.

O điv ba - röl si - go. E terne den vast le | ternăn.
O điv baröl sigo. | ternăn.

Me mothovav *kerdem*, sar e kakavară.

Tu vakerca *kerdom*, sar e xanotară.

Vov sborizel *kerdöm*, sar e ričhinară.

Voj phenel *kerdüm*, sar e zambaşă.

Sa vakăren şukar, sa kadala vakărimata si lache!

mothovel = vakărel = vakerla = sborizel = del duma

o dës = o đives

e dësa = e đivesa

i lulugi = i luludĭ

e lulugă = i luludă

i đĭli = i gili

e đĭlă = e gilă

i amalin

e amalină

o vak

e vaka

o ilo

e ile

o amal

e amala

so?

kon?

i luludĭ

i luludăli

e luludălă

O rukh luludărel pes. = O rukh luludöl.

E rukha luludăren pen. = E rukha luludön.

xarnöl = xarnărel pes

bilöl = bilărel pes

baröl = barărel pes
tatöl = tatărel pes
luludöl = luludărel pes

so?

o anglomilaj
o milaj
o angloivend
o ivend

kana?

anglomilaje
milaje
angloivende
ivende

baro > baröl	inklel	lilem	čhendem
xarno > xarnöl	inklöl	lilöm	čhindöm
lolo > lolöl	inklol	lilom	čhandom
parno > parnöl	inklül	lilüm	čhindüm
tikno > tiknöl			
siklövel = siklöl			

O čhavo *siklövel* jekh purani dĭli.

siklärel

O sikläarno *siklärel* le čhaven
k-i škòla te ginaven thaj
te xramosaren.

sikavel

O gido *sikavel* o foros.

Ginaven!

O anglomilaj

Palal o ivend, avel o anglomilaj. Akana e dėsa si bare, tha' e rătă xarnön. O paxoj andar e pană bilöl, thaj e lenă barön. O kham si zoralo thaj avri tatöl but. P-i phuv inklöl i zeleno čar thaj e rukha luludön. E čhave thaj e terne kiden e luludă vaj kinen len katar e luludălă thaj den len ka-e ternă. Vi me kerdöm kadja. Gelöm and-i bar thaj lilöm jekh šukar loli luludĭ te astarel la miri amalin ka-o kan. I phen čhindăs vi voj luludă andar i bar, sar phenel pes and-i dĭli:

“Thaj gelem me and-i bar,
Čhendem luludĭ šukar,
Thovdem la ka-o šero
Te kames munro ilo!”

Siklöven vi tume kadaja dĭli!

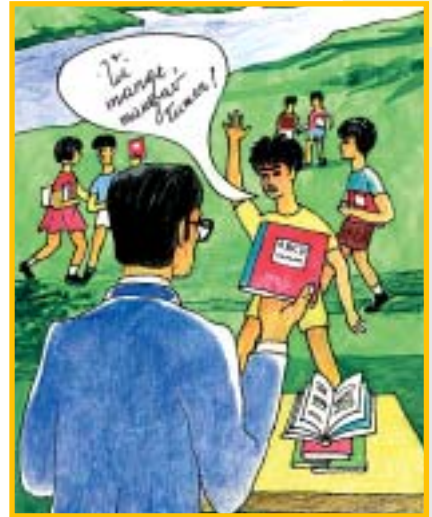
Xramosaren!

ě ĭ ö ů ě ĭ ö ů ě ĭ ö ů ě ĭ ö ů ě ĭ ö ů ě ĭ ö ů ě ĭ ö ů ě ĭ

q Q

q Q

Vi manqe,
mangav tumen!

Ginaven!

Kasqe?

man - qe → manqe

tu - qe → tuqe

les - qe → lesqe

la - qe → laqe

a - men - qe → amenqe

tu - men - qe → tumenqe

len - qe → lenqe

Kasqe? E manuśesqe.

E manuśenqe.

Kasqe? E dajaqe. / E dejaqe.

E dajanqe. / E dejanqe.

Kasqe? E bibăqe.

E bibănqe. / E bibănqe.

Kasqo? lesqo laqo lenqo

lesqo phral laqo phral lenqo phral

Kasqi? lesqi laqi lenqi

lesqi phen laqi phen lenqi phen

Kasqe? lesqe laqe lenqe

lesqe phrala laqe phrala lenqe phrala

lesqe phenă laqe phenă lenqe phenă

Xramosaren!

q q q q q q q q q q q q q q q q q q q q

Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q Q

Ginaven!

Kasθe?

man - θe → manθe

tu - θe → tuθe

les - θe → lesθe

laθe → laθe

a - men - θe → amenθe

tu - men - θe → tumenθe

len - θe → lenθe

Kasθe?

e manuśesθe

e manuśenθe

e zuvlăθe

e zuvlănθe / e zuvlënθe

Sosθe?

lesθe

lenθe

(kaj)

laθe

Vov reslăs

gavesθe.

Vov reslăs

and-o gav.

ka-o gav.

Von resle

gavenθe.

Von resle

and-e gava.

ka-e gava.

Me reslem

lenăθe.

Me reslem

and-i len.

ka-i len.

Me reslem

lenănθe.

Me reslem

and-e lenă.

ka-e lenă.

Kasθar?

(andar kasθe?)

man -  ar → man ar
tu -  ar → tu ar
les -  ar → les ar
la ar → la ar
a - men -  ar → amen ar
tu - men -  ar → tumen ar
len -  ar → len ar

Kas ar?

(andar kas e?)

e manu es ar

e manu en ar

e zuvl  ar

e zuvl n ar / e zuvl n ar

sos ar?

(andar sos e?)

(kaj)

les ar

len ar

la ar

Vov avil s gaves ar.

Vov avil s | andar o gav.
| katar o gav.

Von avile gaven ar.

Von avile | andar e gava.
| katar e gava.

Me avilem len ar.

Me | avilem / inklistem andar i len.
| avilem katar i len.

Me avilem len n ar.

Me | avilem / inklistem andar e len .
| avilem katar e len .

Xramosaren!

   

ë Ë ä Ä ï Ī

ë Ë ä Ä ï Ī

o ìm - pà - ra - to e ìm - pà - ra - tu - ră
 ìmpàrato ìmpàratură
o tha - gar e tha - ga - ră
 thagar thagara

But kamle čhavalen thaj čhajalen!

Sine but manuša save zanen o purano lav *thagar*, tha' sine vi aver save bistarde kadaja дума thaj phenen *ìmpàrato*, kadja sar vakären e gaze.

Sa kadja, sine aver zene, save vakären: *si*, *šil*, *khër*, *khëlel*... thaj na mothoven sar averenþe, kaj sine maj but: *si*, *šil*, *kher*, *khelel*.

Ame si te zanas ke e vaka ä, ë thaj ï nana-i andar amari čhib von sine line gazikane čhibënþar. Ame dikhas vaj sunas len numaj and-e lava save aven andar aver čhibă.

Te xramosaras kadja!

o thagar
o kher
o šil
khelel

Te paruvas kadala lava!

o ìmpàrato
o khër
o šil
khëlel

Prinzaren tume vi aver kasave lava? Xramosaren len sar trebal!

Xramosaren e neve grafeme!

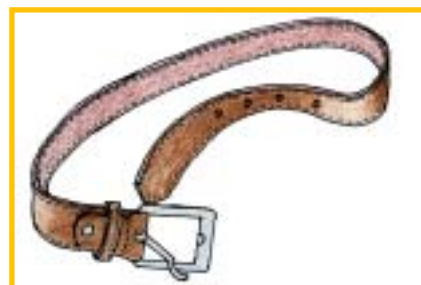
à o sa - li - vâ - ri

à è ì ò ù

è o pè - ta - lo

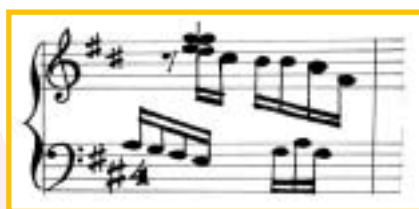
à è ì ò ù

ì o si - rî - mi

ò i cò - xa

ù i no - ta - tù - ra

Sar xramosarasa maj dur?

Ûi akana, ame xramosardăm e gazikane lava kadja: an, Ana, caxra, ciknida, coxa, del duma, elefanto, Ene, familia, foros / forură, gido, xanotară, hipopotamo, hotelo / hoteli, Ina, Irina, împărato, kakură, kampil, katuna, kokalo, Lina, magazino / magazinură, mami, muca, Nana, Nina, paparuda, papus, paramisi / paramiçi, podo, Rina, Rona, riçhinară, salivari, sinia, sirimi, zeleno, źamba, źirafa, zambaşă.

Maj dur, ame trebal te sikavas o than kaj perel o akcènto and-e kadala dume thaj xramosarasa len palal sar thavden von kathe: *an, Àna, càxra, ciknìda, còxa, del dùmà, elefànto, Ène, famìlia, fòros / fòrură, gido, xanotàră, hipopotàmo, hotèlo / hotèli, Ìna, Irìna, împăràto, kàkură, kàmpel, katùna, kòkalo, Lìna, magazìno / magazinură, màmi, mùca, Nàna, Nìna, paparùda, pàpus, paramìsi / paramiçi, pòdo, Rìna, Ròna, riçhinàră, salivàri, sinìa, sirimi, zèleno, źàmba, źiràfa, zambàşă.*

E aver cácutne lava andar amari çhib xramosaren pen bi te sikavas kaj perel o akcènto, andar kodoja ke vov arakhel pes sa vrjama k-o agor e lavesqo. *Te na bistren!*

Xramosaren e neve grafeme!

rr RR

rr RR

i rroj
rroj

e rro - ja
rroja

o rrom
rrom

e rro - ma
rroma

i rrom - ni
rromni

e rrom - nă
rromnă

o ka - rro
karro

e ka - rre
karre

o a - rro
arro

e a - rre
arre

o xa - rro
xarro

e xa - rre
xa - rre

i tharr
tharr

e tha - rra
tharra

o barr
barr

e ba - rra
barra

o xan - dro = *xa - rro* = xan - ro
xandro = *xarro* = xanro

man - ro = *ma - rro* = man - gro = man - dro
manro *marro* mangro mandro

mu - rro = *mi - rro* = mun - rro
murro mirro munro

mu - rri = *mi - rri* = mun - rri
murri mirri munri

mu - rre = *mi - rre* = mun - rre
murre mirre munre

xurdorro	xurdorri	xurdorre
rromano	rromani	rromane
savorro	savorri	savorre

pun - ro = pi - rro
punro = pirro

o barr ≠ i bar

lil	>	lilorro	čhaj	>	čhajorri
taxtaj	>	taxtajorro	rakli	>	raklörri
čhavo	>	čhavorro	phen	>	phenörri

Lien godăthe!

Ame dikhlăm ke sine varesave lava, save si len k-o šunipen - rr, kaj ašti te vakăras les sar *-nr-*, *-ngr-* vaj *-ndr-*. O maj pašutno vak si sar jekh *-nr-*.

Andar kodoja, kana šunas lava, save sine len o vak *-rr-*, atunc xramosaras duj *-rr-* thaj vakăras sar avelas o grupo *-nr-*.

Ginaven i dīli, savi si dini maj tele aj siklōven la !

Xramosaren e neve grafeme!

Hej, rromalen, ašunen!

Hej, rromalen, ašunen!
Tumare čhaven tume kamen,
Von avena pal' tumenŋe
Thaj kerena sar amenŋe!

Refrèno

*Šinzirinzi Bubamara,
Šužie, parnie!
Av tu maŋca, av borie!
Šinzirinzi Bubamara,
Šužie, kalie!*

Av tu mança, rromnõrrie!

Hej, čhajalen, ašunen!
Le terne čhaven tume kamen,
Von si o berand khere,
Thaj i baxt tumenqe anen!

Refrèno

Hej, rromalen, ašunen!
Tumare zuvlăn tume kamen,
Von si sovnakaj an-kher,
So sas dino katar o Del!

Refrèno

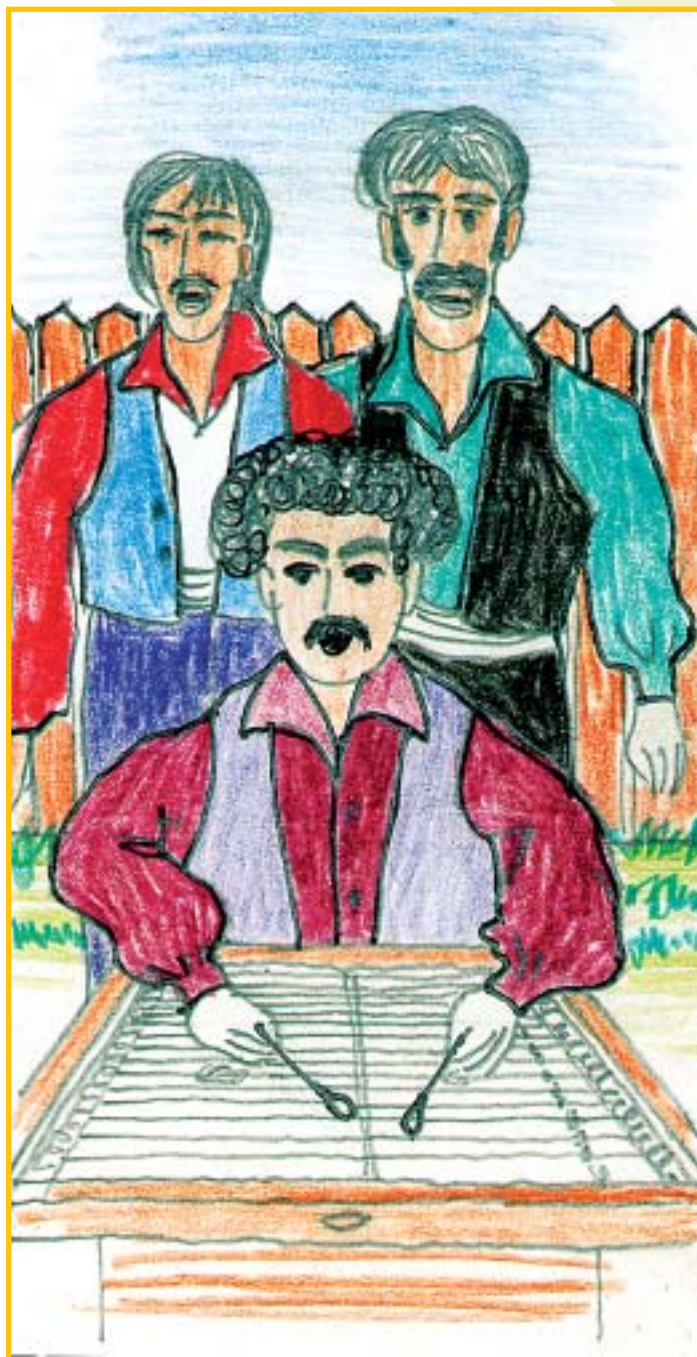
Hej, rromnălen, ašunen!
Tumare muršen tume kamen,
Bari pativ lenqe den,
Zorale tume t-ačhen!

Refrèno

Hej, phralalen, ašunen!
Zor si tumen te na bistren,
Na bešen, aven tume
O ćacipen te roden!

Refrèno

(O tøksto: *Gheorghe Sarău*)

But kuć phralalen aj amalalen!

Akana tume resle k-o agor e lilesqo. Tume ašti te xramosaren thaj te ginaven kòrkorre. Siklõven maj dur, drabaren (ginaven) sa vrjâma, k-ašti te zanen po but!

Baxt thaj sastipen kamas tumenqe!

E autòră

Indexul cuvintelor și sintagmelor utilizate pe lecții *(pentru uzul învățătorului)*

A: [ambrol], [akhor], [Ana].

O: [lolo], [o raklo], [o kòkalo],
[o šošoj].

G: [o gad], [o gav], [o gono],
[o gonorro], [o grast].

N: [o naj], [o nakh], Ana, Nana, an,
na, gono, nango.

K: o kan, [kalo], [kòkalo], o kak, kan,
kon, kako!

L: o lon, kokalo, lolo, lalo, kalo, kana,
kana?, akana.

I: i kangli, I Ina, kali, o lil / e lila,
I Lina, I Nina.

E: O Ene, I Ela, i len, anel.

R: o anro, O Ron, I Rina, I Irina, lel =
liel, I Rona, k-o (k-i, k-e), o rikono.

S: i sir, i sinia, so?, si, sar?, sano (sani,
sane), sine, salo, sali.

U: i kurung, ka-o (ka-i, ka-e) = k-o
(k-i, k-e), resli (< resel).

M: o manro / e manre, melalo (melali,
melale), guglo (gugli, gugle), amaro
(amari, amare), miro (miri, mire) =
munro (munri, munre), i mami, les.

ke, ki, ge, gi: o kiral, o kermuso, o giv,
o ges, o kurko / e kurke, kamel
(kamas), kinel (kinas), kerel (keras),
ages, li, ame.

D: o gad, o dad, o dand, o dudum /
e duduma, ginel, o udar, del, rodel,
anglal, anglalkerel, O Del = O Devel,
len.

B: o balo, o bakro, baro (bari, bare),
i bar, i bibi, i bori, dural, kindo (kindi,
kinde), bikinel, bikindo (bikindi,
bikinde), kadala, kodola.

V: o ruv / e ruva, o guruv / e guruva,
o gav / e gava, vov, von, i ruvni, i
guruvni, daral, daravel, dandarel, avel,
and-o (and-i, and-e), averen, aver, var.

ă: i lulugi / e lulugă, e guruvnă,
e bakră, kadă, i bakri / e bakră,
barărel, vi, barvale.

T: o tover / e tovera, o iv / e iva, o vast
/ e vasta, o bov / e bova, tikno (tikni,
tikne), tato (tati, tate), tatărel, o ivend /
e ivenda, ivende, avri, tatimos, amen,
e gesa.

X: o xer / e xera, o moxton / e moxtona, raxami / raxamă, i xaravli / e xaravlä, i tirax / e tiraxa, stadi / stadă, stadik = stadi, o abäv / e abäva, o abäv = o bäv, andar, but, xoxavel, xutel, e gada, nevo (nevi, neve), andino (andini, andine), katar, bori, xramosarel.

Kh: o kham, o akhor / e akhora, o kher / e khera, i drakh / e drakha, o ambrol / e ambrola, i mol, arakhel, o angloivend, kadava, kodova, gudlo (gudli, gudle) = guglo (gugli, gogle), kerdino (kerdini, kerdine) = kerdo (kerdi, kerde), kidino (kidini, kidine), sinesas = sas, sasas.

J: jekh, duj, o naj / e naja, i jakh / e jakha, i daj / e daja = i dej / e deja, i jag / e jaga, o muj / e muja, me, tu, voj, tume, kadaja, kodoja, kadă = kadja = kadaja, o nakh / e nakha, o bal, i goj / e goja, o xurdo / e xurde, o tikno = o xurdo, godăver, xarno (xarni, xarne), sikavel, sa, sajekh = sa kadja, andar kodoja ke.

Š: o šošoj / e šošoja, o šax / e šaxa, o veš / e veša, o rašaj / e rašaja, o manuš / e manuša, o murš / e murša, šukar, šunel = ašunel, bešel, našel, trašal = daral, kanale = šošoja, svako, i texarin / e texarină, kherutno (kherutni, kherutne), vaj, te, o anav / e anava, daralo (darali, darale) = darano (darani, darane), vareso.

P: i purum / e puruma, o pani / e pană, i paparuda / e paparude, perel, putrel = putarel, pekel, pašal, peko (peki, peke), o sap / e sapa, o drom / e droma, i buti / e bută, o vurdon / e vurdonă, baxtalo (baxtali, baxtale), lošalo (lošali, lošale), starel = astarel, o vaxt = i vrjama, pe, sinesas, pekel pes, marel, aj, kaj, khelenas pen, sa vrjama, pe, i patrin.

Ph: i phabaj / e phabaja, i phabajlin / e phabajlină, o phral / e phrala, i phen / e phenă, phenel, pherel, i phuv / e phuvă, o rukh / e rukha, i sevli / e sevlă, o papus, akharel = kharel, mangel, kamel, sigo, varekana.

Th: o thagar / e thagara, i thagarni / e thagarnă, o thagaripen / e thagarimata = o thagarimos / e thagarimata, o them / e thema, thaj = haj = aj, i paramisi / e paramisă, O Devel = O Del, del vast = vastdel, tha' = ama, kana = te, patăl (patăs), butvar, palal, maj palal, o thav, o raklo.

Z: i zen / e zenă, i zor / e zora, zoralo (zorali, zorale), zorales, i buzni / e buzănă, i phurt / e phurtă, i phurt = o podo, nakhel, mišto, savo (savi, save) = kaj, del muj zorales = akharel varekas zorales, i traš = i dar, pelino (pelini, peline), arakhle pen, i bali.

C: i ciknida / e ciknide, i coxa / e coxe, i caxra / e caxre, i muca / e muce, o suno / e sune, i katuna / e katune = i caxra / e caxre, paš-o (paš-i, paš-e) = pašal o (pašal i, pašal e), šov, dikhel suno, jekhvar, sovel (sovelas), xal pes.

Ć: i ćirikli / e ćiriklä, i ćar / e ćara, o ćaro / e ćare, i koćak / e koćaka, sovnakutno (sovnakutni, sovnakutne), gilaben = gilaban, opral, tele, piel = pel, den pen tele = aven opral tele, kathe, kothe, pilo (pili, pile), i baxt.

Čh: i čhuri / e čhură, o čhavo / e čhave, i čhaj / e čhaja = i čhej / e čheja, čhinel, čhindo (čhindi, čhinde), o kašt / e kašta, o xaben / e xamata = o xamos / e xamata, i xaning / e xaninga, thovel = thol, o mas.

Ʒ: o Ʒukel / e Ʒukela, o Ʒamutro / e Ʒamutre, o Ʒivutro / e Ʒivutre, o Ʒuto / e Ʒute, i Ʒuvli / e Ʒuvlä, o Ʒeno / e Ʒene, i Ʒeni / e Ʒenă, i Ʒukli / e Ʒuklä, Ʒanel (Ʒanav, Ʒanes, Ʒanel, Ʒanas, Ʒanen, Ʒanen), mekhel (mekhav, mekhes, mekhel, mekhas, mekhen), mekhel = mukhel, po jekh (duj, trin, štar), si te = trebal/ trebuj/ trebul/ kampil/ si lazimi, alosarel = losarel, zeleno.

Ž: i žamba / e žambe, i žirafa / e žirafe, i žamba = maroka = xutăvni, zeleno / zelena, ućo (ući, uće), o ućipen / e ućimata = o ućimos / e ućimata, i men / e menă, maškarutno (maškarutni, maškarutne).

F: o foros / e forură, i felăstra / e felăstre, i familia / e familie, fal man ke..., fal man nasul ke..., i strada / e strade, o magazino / e magazinură, o ućokher / e ućekhera, sasto (sasti, saste), purano (purani, purane), ći, Ʒivel = trail / traisarel.

H: o hipopotamo / e hipopotamură, o hotelo / e hotelură = o hoteli / e hotelă, o elefanto / e elefantură, pharo (phari, phare), thulo (thuli, thule), ašti te, najol, prinƷarel.

ě, ĭ, ǫ, ŭ: o dės / e dėsa = o dĭves / e dĭvesa, o dĭv, i luludĭ = i lulugi, i dĭli / e dĭlä = i gili / e gilă, barǫl, bilǫl, tiknǫl, parnǫl, lolǫl, siklǫl = siklǫvel, xarnǫl, luludǫl = luludărel, čhindǫm (čhindom, čhindŭm, čhindem), kerdǫm (kerdom, kedŭm, kerdem), lilǫm (lilom, lilŭm, lilem), paxoj / e paxoja, o milaj / e milaja, o anglomilaj / e anglomilaja, o vak / e vaka = o baš / e baša, o ilo / e ile, i amalin / e amalină, o amal / e amala, vakărel = sborizel = mothovel, del duma, o vakăripen / e vakărimata, siklărel, o siklărno / e siklărne, i škola / e škole, o gido / e gidură, i răt / e rătă, gelem (<Ʒal), o šero / e šere.

-q-: manqe, tuqe, lesqe, laqe, amenqe, tumenqe, lenqe, manuśesqe / manuśenqe, dajaqe / dajanqe = dejaqe / dejanqe, bibāqe / bibānqe, kasqo (kasqi, kasqe), lesqo (lesqi, lesqe), laqo (laqi, laqe), lenqo (lenqi, lenqe).

-θ-: kasθe?, manθe, tuθe, lesθe, laθe, amenθe, tumenθe, lenθe, manuśesθe / manuśenθe, zuvlāθe / zuvlānθe = zuvlānθe, sosθe?, gavesθe / gavenθe, lenāθe / lenānθe = lenēnθe, kasθar?, manθar, tuθar, lesθar, laθar, amenθar, tumenθar, lenθar, manuśesθar / manuśenθar, zuvlāθar / zuvlēnθar = zuvlēnθar, sosθar?, kaθar?, gavesθar / gavenθar, lenāθar / lenānθar = lenēnθar, av!, inklistem.

-ç-: kaça?, mança, tuça, leça, laça, amença, tumença, lença, soça?, e ćhurāça / e ćhurānça = ćhurēnça, e vurdoneça / e vurdonença, śuko (śuki, śuke), k-aśti te, veśesqo (veśesqi, veśesqe), i rajni / e rajnā, siklōvno / siklōvne, siklōvni / siklōvnā, zal / zan, atunc

ë ä ĩ: varesavo (varesavi, varesave), o lav / e lava, bistardo (bistardi, bistarde) = bisterdo (bisterdi, bisterde), nana-i, i ćhib / e ćhibā, gazikano (gazikani, gazikane), numaj, o ĩmpārato / e ĩmpāraturā = o thagar / e thagara, o śil = o śil, khelel = khēlel, kasavo (kasavi, kasave), i duma, o gazo.

à, è, ì, ò, ù: o salivàri / e salivārā, o sirìmi / e sirimā, i notatūra / e notatùre, o pètalo / e pètala, dur, zi, o than / e thana, akcènto / akcènturā, thavdel, dume, ćacutno (ćacutni, ćacutne), bi, o agor / e agora, i còxa / e còxe, bistrel / bistarel.

rr: i rroj / e rroja, o rrom / e rroma, i rromni / e rromnā, o marro / e marre = o manro / e manre = o mandro / e mandre = o mangro / e mangre, o arro / e arre = o arro / e arre, i tharr / e tharrā, o barr / e barra, o karro / e karre = o kanro / e kanre, o xarro / e xarre = o xanro / o xanre = o xandro / e xandre, o punro / e punre = o purro / e purre = o pirro / e pirre, munro (munri, munre) = mirro (mirri, mirre), xurdorro (xurdorri, xurdorre), rromano (rromani, rromane), kòrkorro, savorro (savorri, savorre), lil > lilorro / lilorre, taxtaj > taxtajorro / taxtajorre, ćhavo > ćhavorro / ćhavorre, ćhaj > ćhajorri / ćhajorrā, rakli > raklōrri / raklōrrā, phen > phenōrri / phenōrrā, lien godāθe!, varesavo (varesavi, varesave), o śunipen / e śunimata, paśutno (paśutni, paśutne), o baś / e baśa = o vak / e vaka, o grùpo / grùpurā, po = maj, o sastipen, śužo (śuži, śuže), o berand, i pativ.

Vocabular rrom - român, destinat învățătorilor, cu formele și cuvintele întâlnite în *Manualul de alfabetizare în limba rromani pentru copii, tineri și adulți*

A

abăv, ~a v. *băv*.
adës – astăzi.
ages v. *adës*
agor, ~a – capăt; sfârșit.
aj - și.
akana - acum.
akcènt/o, -ură - accent.
akharel – a chema, a invita.
akharel varekas zorales - a chema / striga pe cineva cu voce tare.
akhor, ~a - nucă.
alosarel – a alege.
ama – dar, însă.
amal, ~a – prieten.
amalin, ~ă – prietenă.
amaro (amari, amare) - al nostru (a noastră, ai noștri, ale noastre).
ambrol, ~a – pară.
ame - noi.
amen – pe noi.
amença - cu noi.
amençe – nouă, ne, ni
amențar – din (de la, de către) noi.
amențe – în (la) noi.
an! – adu!
Ana (I~) – Ana (nume de fată).
anav, ~a – nume, denumire.
andar – din, de la.
andar kodoja ke – din cauză că; pentru că.
andino (andini, andine) – adus (~ă, aduși, aduse).
and-o (and-i, and-e) - în.
anel – a aduce.
anglal – înainte (a), în față, în fața.
anglakerel – a pregăti.
angloivend, ~a – toamnă.

anglomilaj, ~a - primăvară.
anr/o, - e v. *arro*.
arakhel – a găsi; a păzi.
arakhle pen - (ei,ele) s-au găsit.
arr/o, - e - ou.
astarel - a prinde, a apuca.
aști te – a putea, a fi în stare să...
așunel – a auzi, a asculta.
atunć – atunci.
av! – vino!
avel – a veni; a deveni.
aver - altul, alta, alții, altele.
averen – pe alții, pe altele.
avri - afară.

B

bakr/i, -ă – oaie.
bakr/o, - e – berbec.
bal, ~a - păr, fir de păr.
bal/i, -ă – scroafă.
bal/o, -e – porc.
bar, ~a /ă – gard; curte; grădină.
barărel – a crește, a face mare; a cultiva.
baro (bari, bare) – mare (mari).
baröl – a deveni, a se face mare.
barr, ~a – piatră.
barvalo (barvali, barvale) – bog/at (-ată, -ați, -ate).
baś, ~a – sunet; voce, glas.
băv, ~a – nuntă.
baxt – noroc, șansă.
baxtalo (baxtali, baxtale) – cu noroc (noroc/os, -oasă, -oși, -oase).
berand, ~a – prăjină / bârnă de susținere a cortului (așezată pe lungime, în partea superioară).

bešel - a sta; a locui.
bi - fără.
bibănqe (dat.) – mătușilor.
bibăqe (dat.) – mătușii.
bib/i, -ă – mătușă.
bikinel – a vinde.
bikindo (bikindi, bikinde) – vândut (~ă, vându/ți, -te).
bilöl – a se topi.
bistardo (bistardi, bistarde) – uit/at (-ată, -ați, -ate).
bistarel - a uita.
bisterdo (bisterdi, bisterde) v. bistardo.
bistrel v. *bistarel*.
bor/i, ~ă - mireasă; noră.
bov, ~a – sobă; cuptor.
but – mult; foarte.
but/i, -ă – lucru; treabă.
butvar – de multe ori, frecvent.
buzn/i, -ă – capră.

C

càxr/a, -e – cort.
ciknid/a, -e – urzică.
còx/a, -e – fustă.

Ć

ćacutno (ćacutni, ćacutne) – adevăr/at (-ată, -ați, -ate), drept (dreaptă, drepti, drepte); veritabil (~ă, ~i, ~e).
ćar, ~a – iarbă.
ćar/o, -e – strachină, blid.
ći – nu.
ćirikl/i, -ă – pasăre.

Čh

čhaj, ~a – fată (rromă).
čhajorr/i, -ă – fetiță (rromă).
čhav/o, -e – băiat; flăcău (rrom).
čhavorr/o, -e – băiețel (rrom).
čhej, ~a v. *čhaj*.

čhib, ~ă – limbă.
čhindo (čhindi, čhinde) – tăi/at (-ată, -ați, -ate); rupt (~ă, rupți, rupte); frânt (frântă, frânți, frânțe).
čhindöm (čhindom, čhindüm, čhindem) – (var. de *perf.*) (eu) am tăiat, am rupt.
čhinel – a tăia; a rupe.
čhur/i, -ă - cuțit.
čhurăça (soc.- instr.) - cu cuțitul.
čhurănça (soc.- instr.) - cu cuțitele.
čhurănça v. *čhurănça*.

D

dad, ~a – tată.
daj, ~a – mamă.
dajanqe (dat.) – mamelor.
dajaqe (dat.) – mamei.
dand, ~a – dinte.
dandarel – a mușca.
dar – frică, teamă.
daral – a-i fi frică / teamă.
daralo (darali, darale) – fric/os (-oasă, -oși, -oase).
darano (darani, darane) v. *daralo*.
daravel - a înfricoșa, a băga frica în cineva.
dej, ~a v. *daj*.
dejanqe v. *dajanqe*.
dajaqe v. *dajaqe*.
Del v. *Devel*.
del - a da.
del duma – a vorbi; a discuta.
del muj zorales – a striga (tare).
del vast – a ajuta.
den pen tele – (ei, ele) se dau jos.
dēs, ~a v. *dīves*.
Devel – Dumnezeu.
dikhel suno – a visa.
dīl/i, -ă – cântec.
dīv – grâu.
dīves, ~a – zi.
drakh, ~a – strugure.

drom, ~a - drum; cale.
dudum, ~a – dovleac.
duj – doi, două.
dùm/a, -e – cuvânt.
dur - departe.
dural – de departe.

E

Ela (I ~) – (nume de fată) Ela.
elefànt/o, -ură – elefant.
Ene (O ~) – (nume de băiat) Ene.

F

fal man ke... îmi pare că...
fal man nasul ke... îmi pare rău că...
famili/a, -e – familie.
felăstr/a, -e – fereastră.
fòr/os, -ură – oraș.

G

gad, ~a – cămașă; (pl.) haine.
gav, ~a – sat.
gavenθar – din (de la; prin) sate.
gavenθe – în (la) sate.
gavesθar – din (de la; prin) sat.
gavesθe – în (la) sat.
gazikano (**gazikani**, **gazikane**) – nerrom, care aparține altei etnii.
gaz/o, -e – persoană de sex masculin din afara etniei rrome.
gelem (<zal) - (eu) am mers.
ges, ~a v. *dës*.
gìd/o, -ură – ghid.
gilaban – (ei,ele) cântă.
gilaben v. *gilaban*
ginel – a număra, a socoti; a citi.
giv v. *dív*.
godăver – deștept (deșteaptă, deștepți, deștepte).
goj, ~a – cârnat.
gon/o, -e – sac.

gonorr/o, -e - săculeț; sacoșă.
grast, ~a - cal.
grùp/o, -ură – grup.
gudlo (**gudli**, **gudle**) – dulce (dulci).
guglo (**gugli**, **gugle**) v. *gudlo*.
guruv, ~a – bou.
guruvn/i, -ă – vacă.

X

xaben, **xamata** – mâncare.
xal pes – a se mânca; (*fig.*) a se certa.
xamos, **xamata** v. *xaben*.
xandr/o, ~e v. *xarro*
xaning, ~a – fântână.
xanr/o, -e v. *xarro*.
xarav/i, -ă – curea.
xarno (**xarni**, **xarne**) – scurt (scurtă, scurți, scurte).
xarnöl – a deveni scurt.
xarr/o, e – spadă, sabie.
xer, ~a – măgar.
xoxavel – a minți.
xramosarel - a scrie.
xurd/o, -e – mărunț (~ă, mărunți, -te), scund (~ă, scunzi, scunde), pitic (~ă, ~i, ~e); copil (“micuț”).
xurdorro (**xurdorri**, **xurdorre**) – mărunțel, micuț; copilaș.
xutăvn/i, -ă v. *zàmba*.
xutel – a sări.

H

haj – și.
hipopotàm/o, -ură – hipopotam.
hotèl/i, -ă v. *hotèlo*.
hotèl/o, -ură – hotel.

I

i gil/i, -ă v. *díli*.
ilo, **ile** – inimă.
împăràt/o, -ură v. *thagar*.

Ina (I ~) – nume de fată.
inklistem (*perf.*) – eu am ieșit.
Irina (I ~) – nume de fată.
iv, iva – zăpadă.
ivend, ~a – iarnă.
Ivende – iarna, în timpul iernii.

J

jag, ~a – foc.
jakh, ~a – ochi.
jekh – un, o; unu, una.
jekhvar – o dată.

K

k-o (**k-i, k-e**) *v. ka-o (ka-i, ka-e)*.
kadă *v. kadja*.
kadaja – aceasta.
kadala – aceștia, acestea.
kadava – acesta.
kadja – așa, astfel, deci.
kaj – unde; la; care? (*sin. savo*)
kak, ~a – unchi.
kako! (*voc.*) – unchiule !
kali - neagră
kalo – negru.
kamel – a dori, a vrea; a iubi.
kamas – noi vrem, dorim; iubim, îndrăgim.
kampel (*carp.*) – trebuie.
kan, ~a – ureche.
kana? – când?
kanalo (**kanali, kanale**) – urechi/at (-ată, -ați, -ate), cu urechi = iepure.
kangl/i, -ă – pieptene.
kanr/o, -e *v. karro*.
ka-o (**ka-i, ka-e**) - la.
karr/o, -e – măracine; spin.
kasavo (**kasavi, kasave**) – astfel de.
kasqo (**kasqi, kasqe**) – al (a, ai, ale) cui?
kašt, ~a – lemn.
k-aști te – ca să poată să..., pentru ca

să..., pentru a...
kaθar – de la (din, de către) cine?
kaθe – în (la) cine?
katar *v. kaθar*.
kathe - aici.
katùn/a, -e – cort (*sin. càxra*).
kaθar? – de unde, din ce loc?
kerdino (**kerdini, kerdine**) *v. kerdo*.
kerdo (**kerdi, kerde**) – făcut (~ă, făcuți, făcute).
kerdôm (**kerdom, kedûm, kerdem**) (forme de perfect, pers. I, sg., în diferite dialecte) eu am făcut.
kerel – a face, a realiza.
keras – noi facem.
kermus/o, -e – șoarece.
kaça? – cu cine?
kidino (**kidini, kidine**) – strâns (~ă, strânși, strânse), adun/at (~ată, -ați, -ate).
kindo (**kindi, kinde**) – cumpăr/at (-ată, ați, -ate).
kinel – a cumpăra.
kinas – noi cumpărăm.
kiral – brânză.
koćak, ~a – nasture.
kodoja – aceea.
kodola – aceia, acelea.
kodova – acela.
kòkal/o -a – os.
kon? – cine?
kòrkorro – singur (ă, ~i, ~e).
korr, ~a *v. men*.
kothe – acolo.
kurk/o, ~e – săptămână; ziua de duminică.
kurung, ~a – cioară.

Kh

kham - soare.
kharel – a chema, a striga; a invita (*var.: akharel*).
khelel – a juca; a dansa.

khelenas pen – (ei, ele) se jucau.
kher, ~a – casă.
kherutno (kherutni, kherutne) – de casă, domestic (~ă, ~i, ~e).
khēlel *v. khelel.*
khēr, ~a *v. kher.*

L

lalo (lali, lale) – mut.
laqe (dat.) – ei, îi, i.
laqo (laqi, laqe) – al (a, ai, ale) ei.
lav, ~a – cuvânt.
laθar – de la (din, de către) ea.
laθe – în (la) ea.
laça – cu ea.
leça – cu el.
lel *v. liel.*
len *v. lien.*
len, ~ă – gărlă.
lenăñθar – din (de la) gărle.
lenăñθe – în (la) gărle.
lenăθar – din (de la) gărlă.
lenăθe – în (la) gărlă.
lença – cu ei, cu ele
leněñθar *v. lenăñθar.*
leněñθe *v. lenăñθe.*
lenqe – lor, le, li.
lenqo (lenqi, lenqe) – al (a, ai, ale) lor.
lenθar – de (către) ei (ele), din (de la) ei (ele).
lenθe – în (la) ei, ele.
les – pe el, îl, -l-
lesqe – lui, îi, -i-
lesqo (lesqi, lesqe) – al (a, ai, ale) lui.
lesθar – de (către) el, din (de la) el.
lesθe – în (la) el.
li (urs.) *v. vi.*
liel – a lua (el, ea) ia.
lien – voi luați, ei (ele) iau.
lien godăθe! – luați aminte!
lil, ~a - carte; scrisoare, revistă.
lilōm (lilom, lilūm, lilem) (forme de perf., la pers. I, sg., în diferite dialecte) –

eu am luat.
lilorr/o, -e – cărticică.
Lina (l~) – (nume de fată) Lina.
loli – roșie (culoare).
lol/o, -e – roșu, roșii.
lolōl – a deveni roșu.
lon – sare.
losarel *v. alosarel.*
lośalo (lośali, lośale) – bucur/os (-oasă, -oși, -oase); vesel (~ă, ~i, ~e).
luludărel – a înflori.
lulud/í, -ă – floare.
luludōl – a da în floare, a înflori.
lulug/i, -ă – floare.

M

magazîn/o, -ură – magazin.
maj – mai, încă.
maj palal – mai apoi, după aceea.
màm/i, -ă - bunică.
mança – cu mine.
mandr/o, -e *v. marro.*
mangel – a cere, a vrea.
mangr/o, -e *v. marro.*
manqe (dat.) - mie, îmi, mi.
manr/o, -e – pâine.
manús, ~a – om.
manúsenqe (dat.) – oamenilor.
manúsenθar – din (de la), de (către) oameni.
manúsenθe – în (la) oameni.
manúsesqe – omului.
manúsesθar – de (către) om, din (de la) om.
manúsesθe – în (la) om.
manθar – de (către) mine, din (de la) mine.
manθe – în (la) mine.
marel – a bate.
marok/a, -e *v. zàmba.*
marr/o, ~e – pâine.
mas – carne.
maśkarutno (maśkarutni, maśkarutne) –

– mediu (medie, medii, medii).
me – eu.
mekhel - a lăsa.
melalo (melali, melale) – murdar (~ă, ~i, ~e).
men, ~ă (urs.) – gât (căld. : *korr*).
milaj, ~a – vară.
miro (miri, mire) *v. mirro*.
mirro (mirri, mirre) – al meu (a mea, ai mei, ale mele).
mišto (adv.) bine.
mol – vin; *i* ~ vinul.
mothovel – a spune, a zice, a vorbi.
moxton, ~a – ladă, cufăr, cutie.
mùc/a, -e – pisică, mătă.
muj, ~a – gură; faţă.
mukhel *v. mekhel*.
munro (munri, munre) *v. mirro*.
murś, ~a – bărbat.

N

na – nu.
naj, ~a - deget.
najol – a se scărda, a face baie.
nakh, ~a - nas.
nakhel – a trece.
Nana (I~) – Nana (nume de fată).
nana-i – nu este, nu există; a nu avea.
nango (nangi, nange) – gol (goală, goi, goale).
naşel – a fugi, a alerga.
nevo (nevi, neve) – nou (nouă, noi, noi).
Nina (I~) – Nina (nume de fată).
notatùr/a, -e – partitură.
nùmaj – numai, doar.

O

opral – de sus.

P

paxoj, ~a – gheaţă.
palal – după.
pan/i, -ă – apă.
paparùd/a, -e – fluture.
pàpus – bunic.
paramìc/i, -ă – poveste.
paramis/i, -ă *v. paramìci*.
parnöl – a deveni alb.
paşal – lângă, aproape de.
paşal o (paşal i, paşal e) – lângă, aproape de.
paş-o (paş-i, paş-e) *v. paşal o*.
paşutno (paşutni, paşutne) – apropi/at (-ată, -aţi, -ate).
patăl – a crede.
patăs – noi credem.
pativ – respect, cinste, onoare.
patrin, ~ă – frunză.
pe (formă contrasă) – se; al (a, ai, ale) sale; al lor (propriu), a lor (proprie), ai lor (proprie), ale lor (proprie).
pekel – a prăji; a coace.
pekel pes - a se prăji, a se coace.
peko (peki, peke) – prăji/it (-ită, -iţi, -ite).
pel *v. piel*.
pelino (pelini, peline) – căz/ut (-ută, -uţi, -ute).
perel – a cădea.
pètalo, ~a – potcoavă.
piel – a bea.
pilo (pili, pile) – băut (~ă, băuţi, băute).
pirr/o, -e – picior.
po – mai, încă (sin.:i); câte: ~ jekh câte unul, una.
pòd/o, -ură *v. phurt*.
prinzarel – a (re)cunoaşte.
punr/o, -e *v. pirro*.
purano (purani, purane) – vechi (veche, vechi, vechi).
purr/o, -e *v. punro*.
purum, ~a - ceapă.
putarel - a deschide.
putrel *v. putarel*.

Ph

phabaj, ~a – măr (*fructul*).
phabajlin, ~ă – măr (*pomul*).
pharo (phari, phare) – greu (grea, grei, grele).
phen, ~ă – soră.
phenel – a zice, a spune.
phenörr/i, -ă – surioară.
pherel – a umple.
phral, ~a – frate.
phurt, ~ă – pod.
phuv, ~ă – pământ.

R

rajn/i, -ă - doamnă.
rakl/i, -ă – fată (nerromă).
rakl/o, -e – băiat (nerrom).
raklörr/i, ~ă – fetiță (nerromă).
raşaj, ~a – preot.
rät, ~ă – seară; noapte.
raxàm/i, -ă – haină; scurtă, palton.
resel – a ajunge (unde); a fi suficient.
reslo (resli, resle) – ajuns (~ă, ajunşi, ~e).
rikon/o, -e – căţel.
Rina (I~) – Rina (nume de fată).
rodel - a căuta, a cerceta.
Ron (O ~) – Ron (nume de băiat).
Rona (I ~) – Rona (nume de fată).
ruk, ~a – pom, copac.
ruv, ~a – lup.
ruvn/i, -ă – lupoaică.

Rr

rroj, ~a – lingură.
rrom, ~a – rrom.
rromano (rromani, rromane) – rrom (~ă, ~i, ~e).
rromn/i, -ă – romnea, romnea, rromnie; femeie rromă; (învechit) țigancă.

S

sa (formă contrasă din *savorr/o*, -i, -e) – tot (toată, toți, toate).
sa kadja – [tot așa], de asemenea, la fel.
sa vrjama – tot timpul, întotdeauna, mereu.
sajekh – identic (~ă, ~i, ~e), la fel; egal.
sal/i, -ă – cumnată.
salivàr/i, -ă – căpăstru.
sal/o, -e – cumnat.
sano (sani, sane) – subțire (subțire, subțiri, subțiri).
sap, ~a – șarpe.
sar – cum, precum, ca.
sas – el (ea) a fost.
sasas – el (ea) era, el (ea) fusese [uneori, dialectal, și cu sensul de pl. *sinesas* “ei (ele) erau, fuseseră”]
sastipen – sănătate.
sasto (sasti, saste) – întreg (întreagă, ~i, ~i); sănăt/os (-oasă, -oși, -oase).
savo (savi, save) – care (*m.,f. sg. și pl.*) [*sin.:kaj*].
savorro (savorri, savorre) – tot (toată, toți, toate).
sborizel (urs.) – a vorbi.
sevl/i, -ă – coș (de alimente, fructe etc.).
si – este, există; (el, ea) este.
si lazimi (spoit.) – este necesar, trebuie.
si te – trebuie să...
sigo – repede.
sikavel - a arăta; a indica; a ghida; (învechit) a învăța pe cineva la școală.
siklärel – a preda, a învăța pe cineva la școală.
siklärn/i, -ă – învățătoare, profesoară.
siklärn/o, -e – învățător, profesor.
siklöl *v. siklövel*.
siklövel – a învăța (pentru sine), a studia.
siklövn/i, -ă – elevă.
siklövn/o, -e – elev.

sine – ei (ele) sunt.
sinesas – ei (ele) au fost; ei (ele) erau;
 ei (ele) fuseseră.
sini/a, -e – masă; tavă de servit.
sir, ~a – usturoi.
sirim/i, -ă (*urs.*) – curea.
so? – ce?; (*uneori*) că.
soça? – cu ce?
sosθar? – din ce cauză (motiv)?, din
 (de la, de (cătrel)) ce?
sosθe? - în (la) ce?
sovel – a dormi.
sovelas – (el, ea) dormea.
sovnakutno (sovnakutni, sovnakutne)
 – din aur.
stad/i, -ă – șapcă; caschetă; pălărie;
 căciulă.
stadik, ~a *v. stadī.*
starel - a prinde, a apuca (*var.: starel*).
strād/a, -e – stradă.
sun/o, -e – vis.
svako – fiecare.

Š

šax, ~a – varză.
šer/o, -e – cap.
šil, ~a – frig, ger.
šil *v. šil.*
škòl/a, -e – școală.
šošoj, ~a – iepure.
šov – șase.
štar – patru.
šukar – frum/os (-oasă, -oși, -oase);
 (*adv.*) frumos, bine.
šuko (šuki, šuke) – uscat (~ă, uscați,
 ~e).
šunel – a auzi, a asculta (*var.: ašunel*).
šuni/pen, -mata – ascultare, audiere.
šužo (šuži, šuže) – cur/at (-ată, -ați, -
 ate).

T

tatārel – a încălzi, a face cald.
tati/mos, -mata *v. tatipen.*
tato (tati, tate) – cald (~ă, calzi, ~e).
taxtaj, ~a – pahar.
taxtajorr/o, -e – păhărel.
te – să.
te – dacă (*sin.: kana*)
tele – jos.
texarin, ~ă – dimineată.
tikno (tikni, tikne) – mic (~ă, ~i, ~i).
tiknòl – a deveni mic, a se micșora.
tirax, ~a – pantof.
tover, ~a – topor.
trail *v. traisarel.*
traisarel – a trăi.
traś, ~a – teamă, frică (*sin.: dar*).
traśal – a-i fi teamă / frică (*sin.: daral*).
trebal/ trebuj/ trebul – trebuie, este
 necesar.
trin – trei.
tu - tu
tuça – cu tine.
tume – voi.
tumença – cu voi.
tumenqe – vouă, vă , vi.
tumenθar – din (de la) voi, de (cătrel)
 voi.
tumenθe – în (la) voi.
tuqe – ție, îți, ți.
tuθar – de la (din) tine, de (cătrel) tine.
tuθe – în (la) tine.

Th

tha' – dar, iar, însă, ci.
thagar, ~a – împărat.
thagari/mos, -mata *v. thagarimos.*
thagari/pen, -mata – împărăție, regat.
thagarn/i, -ă – împărăteasă.
thaj – și.
than, ~a – loc.
tharr, ~ă – măsea.

thav, ~a – ață; fir.
thavdel – a curge, a decurge, a se desfășura; a se prelinge.
them, ~a – țară; stat.
thol *v. thovel*.
thovel – a pune; a spăla.
thulo (thuli, thule) – gros (groasă, groși, groase); gras (~ă, grași, ~e).

U

ući/mos, -mata *v. ućipen*.
ući/pen, -mata – înălțime, statură.
učo (ući, uće) – înalt (~ă, înalți, ~e).
uçokher, ~a – bloc.
udar, ~a – ușă.

V

vaj – sau, ori.
vak, ~a – glas, voce.
vakărel – a glăsuși, a roști, a pronunța, a vorbi, a discuta.
vakări/mos, -mata *v. vakăripen*.
vakări/pen, -mata – rostire, pronunție; vorbire, discuție.
var – dată, oară.
varekana – cândva; câteodată.
varesavo (varesavi, varesave) - unul (una, unii, unele).
vareso – ceva, oarece.
vast, ~a – mână.
vastdel – a ajuta.
vaxt, ~a – timp; vreme.
veś, ~a – pădure.
veśesqo (veśesqi, veśesqe) - de pădure.
vi – și (de asemenea) [sin. urs.: *li*].
voj – ea.
von – ei, ele.
vov – el.
vrjâm/a, -e – vreme, timp.
vurdon, ~a – căruță; mașină.
vurdoneça – cu căruță
vurdonença – cu căruțe.

Z

zèleno, zèlena – verde (verzi).
zen, ~ă – șa.
zor, ~a – putere; forță; efort.
zoraes – puternic; tare.
zoralo (zorali, zorale) – puternic (~ă, ~i, ~e); tare (tari).

Ž

žàmb/a, -e – broască (sin.: *maroka, xutăvni*).
žiràf/a, -e – girafă.

3

3al – a merge, a se duce.
3amutr/o, -e – ginere.
3an – ei (ele) merg, se duc.
3anel – a ști, a cunoaște.
3en/i, -ă – însă, individă, persoană de sex feminin, tipă.
3en/o, -e – ins, individ, persoană de sex masculin, tip.
3i – până.
3ivel - a trăi.
3ivutr/o, -e – animal, vietate, ființă.
3ukel, ~a – câine.
3ukl/i, -ă – cățea.
3ut/o, -e – pereche.
3uvlânθar – de (cătref), din (de la) femei.
3uvlânθe – în (la) femei.
3uvlăθar – de (cătref), din (de la) femeie.
3uvlăθe – în (la) femeie.
3uvlênθar *v. 3uvlânθar*.
3uvlênθe *v. 3uvlânθe*.
3uvl/i, -ă – femeie.

Postfață

Manualul de alfabetizare în limba rromani pentru copii, tineri și adulți a fost elaborat, în principal, după modelul lucrărilor destinate alfabetizării adulților, dar și după rigorile ce stau la baza alcătuirii abecedarelor obișnuite utilizate în școli.

O experiență similară, am avut-o, în urmă cu cinci ani, cu ocazia structurării unui abecedar pentru alfabetizarea adulților rromi pe tematică biblică, sub îndrumarea metodologică a dr. Robert F. Rice, din Tulsa – SUA, la SBIR București.

Prin urmare, lucrarea respectă regulile generale de concepere a unui instrument de lucru destinat alfabetizării adulților: s-a respectat cu parcimonie numărul de max. 7-10 cuvinte noi / lecție - în prima jumătate a manualului -, introducerea literelor s-a făcut după ce în prealabil s-a stabilit, pe baza textelor scrise în alfabetul limbii rromani, ordinea specifică de frecvență a literelor rrome, nu s-a urmărit o ilustrare abundentă, s-au reluat în texte unitățile lexicale deja învățate în lecțiile anterioare pentru încurajarea cursantului adult ș.a.

Dorindu-se însă lărgirea destinației acestui manual, am găsit utilă o ilustrare sumară, în condițiile în care acesta se va adresa și elevilor sau tinerilor rromi care, din diferite motive, nu au urmat școala. Dar, cum vârstele grupului – țintă sunt diferite (copii, tineri, adulți rromi), am considerat necesară includerea și a componentei de scriere - într-o formă generală - lăsând, astfel, la latitudinea învățătorului, ca, în funcție de vârsta cursanților, să aleagă tipul de caiet pentru scriere (tipizat sau netipizat).

Indiferent de scop, alfabetizarea se realizează, după acest *Manual*, într-un timp record, luând în calcul metoda abordată.

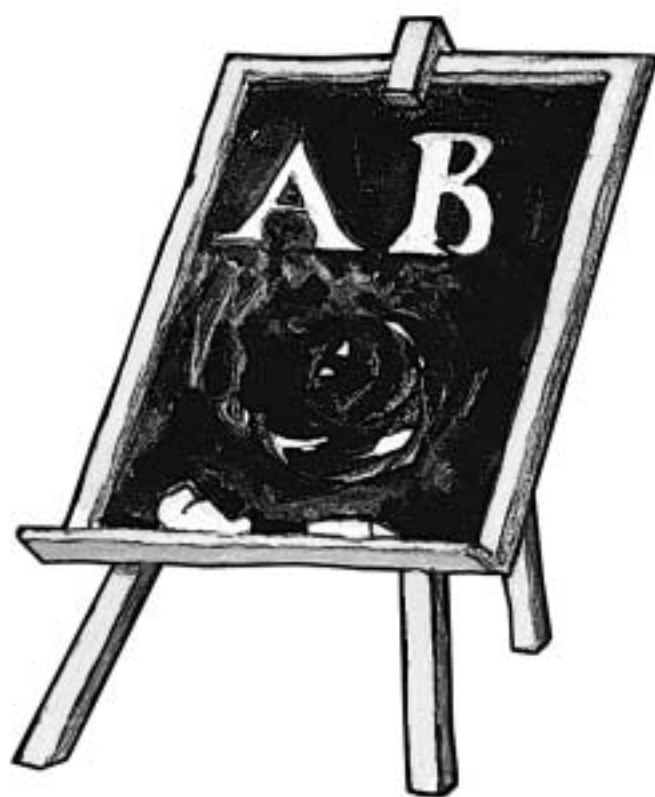
Manualul este deschis și altor perspective, el putând fi utilizat și ca abecedar propriu-zis de limba rromani (la clasele a II-a la care, în mod normal, se studiază scrierea în limba maternă, în cazul copiilor rromi care au optat pentru studiul celor patru ore săptămânale de limbă rromani), cât și ca manual de învățare a acestei limbi, la nivel elementar de către elevii rromi care nu vorbesc această limbă sau de alți elevi și persoane (de pildă, învățătoarea româncă sau maghiară, care predă la o clasă cu elevi rromi, în română sau maghiară, poate utiliza manualul, consultând vocabularul și indexul pe lecții de la sfârșitul acestuia).

Pe de altă parte, este de remarcat și faptul că literele comune în alfabetul limbii rromani și în cele care au la bază alfabetul limbii latine sunt predate pe primele trei părți ale manualului, ultima parte fiind, în fapt, rezervată literelor specifice limbii rromani.

Nu în ultimul rând, se impune să arătăm faptul că lexicul utilizat (aproape cinci sute de cuvinte și forme) se regăsește în fondul comun al celor patru mari dialecte rrome vorbite în România (căldărăresc, ursăresc, spoitoresc, carpatic) și, evident, la nivelul oricărei variante a limbii rromani de pretutindeni, conferind, cu eleganță, o abordare echilibrată a acestuia.

Cuprins

<i>Manual de alfabetizare în limba rromani pentru copii, tineri și adulți</i>	3
<i>Indexul pe lecții al cuvintelor și sintagmelor utilizate (pentru uzul învățătorilor)</i>	52
<i>Vocabular rrom - român, destinat învățătorilor, cu formele și cuvintele întâlnite în Manualul de alfabetizare</i>	56
Postfață	65

Editura **VANEMONDE**